

УДК 374.31:316.77

© Запорожець О. О., 2016 р.

<http://orcid.org/0000-0002-2534-3929>

Запорожець О. О.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАОСВІТИ У БАТЬКІВСЬКІЙ ПРОСВІТІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості застосування медіаосвіти у батьківській просвіті. Встановлено, що стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними при підвищенні рівні педагогічної обізнаності. На даний час в Україні медіаосвіта досі залишається фрагментарною і здійснюється переважно стихійно з ініціативи ентузіастів, педагогів-новаторів за явного браку інтеграції цих зусиль в ефективну медіа-освітню систему. Виявлено основні принципи медіаосвіти, до яких відносяться: особистісний підхід, перманентне оновлення змісту, орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, пошанування національних традицій, пріоритет морально-етичних цінностей, громадянська спрямованість, естетична наснаженість, продуктивна мотивація. Серед форм освіти за допомогою засобів масової інформації особлива увага приділена батьківській медіаосвіті, яка являє собою провідний чинник соціалізації та розвитку дитини. Встановлено доцільність застосування медіаосвіти у сучасних умовах розвитку держави.

Ключові слова: *медіаосвіта, батьківська просвіта, освіта, мас-медіа грамотність, педагогічна діяльність.*

Запорожець О. А. Особенности применения медиаобразования в родительском просвещении Украины. В статье рассмотрены особенности применения медиаобразования в родительской просвещении. Установлено, что стремительное развитие в современном мире информационно-коммуникационных технологий и системы СМИ настоятельно требует целенаправленной

підготовки людини к умелому і безпечному польованню их при підвищенні уровня педагогической осведомленности. В настоящее время в Украине медиаобразование до сих пор остается фрагментарным и осуществляется преимущественно стихийно по инициативе энтузиастов, педагогов-новаторов при явной нехватке интеграции этих усилий в эффективную медиаобразовательную систему. Выявлены основные принципы медиаобразования, к которым относятся: личностный подход, перманентное обновление содержания, ориентация на развитие информационно-коммуникационных технологий, уважение национальных традиций, приоритет морально-этических ценностей, гражданская направленность, эстетическая насыщенность, продуктивная мотивация. Среди форм образования с помощью средств массовой информации особое внимание уделено родительскому медиаобразованию, которое представляет собой ведущий фактор социализации и развития ребенка. Установлена целесообразность применения медиаобразования в современных условиях развития государства.

Ключевые слова: медиаобразование, родительская просвещение, образование, СМИ грамотность, педагогическая деятельность.

Zapozhets O. O. Features of Application of Parental Media Education in Ukraine. The article discusses features of the application of media education in parent education. It is established that the rapid development in today's world of information and communication technologies and media system urgently requires focused training a skilled person to use them safely and at higher levels of educational awareness. Now in Ukraine media education remains fragmented and mostly carried out spontaneously on the initiative of enthusiasts, educators and innovators for the apparent lack of integration of these efforts into effective media and educational system. The basic principles of media education were established. They include personal approach, permanent renewal of the content, focus on the development of information and communication technologies, respect of national traditions, the priority of moral and ethical values, civic orientation, aesthetic nasnazhenist, productive motivation. Among the forms of education through the mass media special attention is paid to parent media education, which is a leading factor in a child's socialization and development. The feasibility of the implementation of media education in modern conditions of a country's development is established.

Keywords: media education, parent education, education, media literacy, teaching activities.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними. На взаємодію з різноманітними медіа (преса, радіо, кіно, телебачення, інтернет) припадає вагома частка в бюджеті вільного часу громадян України, чим зумовлюється їх значний вплив на всі верстви населення, передусім дітей і молодь. Медіа потужно та суперечливо

впливають як на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, так і більш старого, виступаючи у ролі фактора безперервної освіти. До цього додаються вседозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіа-продукції, низько моральних ідеологем та цінностей, що спричинює зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. Відтак постає гостра потреба в розвитку медіа-освіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіа-насильства і медіа-маніпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіа-залежностей. У багатьох країнах медіа-освіта функціонує як система, що стала невід'ємною частиною, з одного боку, загальноосвітньої підготовки молоді, з другого – масових інформаційних процесів. Вона є атрибутом глобалізаційних перетворень, чинником конкурентоспроможності економіки, нерозривно пов'язана з розвитком демократії в умовах інформаційного суспільства. Наприклад, необхідність вирішення проблеми медіаграмотності в сім'ї відзначається в Рекомендаціях Парламентської Асамблеї по медіаосвіти, прийнятих в Раді Європи, де говориться про те, що медіаосвіта повинна бути орієнтована на доросле населення зараз і в майбутньому. Вона повинна допомагати їм не тільки не відставати від темпів сучасного розвитку, але також сприятиме кращому виконанню ролі батьків.

На жаль, в Україні медіаосвіта досі залишається фрагментарною і здійснюється переважно стихійно з ініціативи ентузіастів, педагогів-новаторів за явного браку інтеграції цих зусиль в ефективну медіа-освітню систему [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує декілька визначень поняття «медіаосвіта», яке може розглядатись як синонімічне – «освіті засобами масової інформації» та «просвіті засобами масової інформації».

У матеріалах ЮНЕСКО під медіаосвітою слід розуміти навчання теорії і практичним умінням для оволодіння сучасними засобами масової комунікації, розглянутими як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; його слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика або географія [2, с. 8].

Педагогічна енциклопедія визначає медіаосвіту як напрям у педагогії, що виступає за вивчення закономірностей масової комунікації. Основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття і розповсюдження різної інформації, навчання людини розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, опановування способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів і сучасних інформаційних технологій [3, с. 154].

Цікавою, з нашої точки зору, є трактування поняття «медіаосвіта» В.Ф. Івановим, який розглядає її як навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа; специфічна, автономна галузь знань у педагогічній теорії та практиці [4, с. 348].

У контексті теорії соціальної модернізації цікава точка зору С. Фейлітцен, згідно з якою медіаосвіта означає критичне мислення, істотним елементом якого є створення учнями або студентами власної медіапродукції. Вона є необхідною для активної участі як у демократичному процесі, так і в процесі глобалізації і повинно ґрунтуватися на вивченні всіх видів медіа [5, с. 24–26].

Що ж до України, то згідно прийнятої у 2010 р. «Концепції медіаосвіти в Україні», медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Саме батьківською медіаосвітою займаються наступні закордонні вчені: Л. М. Баженова, І. В. Челищева, А. В. Федоров, В. С. Шаповалов, О. М. Ястребцева, С. Bazalgette, D. Buckingham та інші.

Отже, аналіз літературних джерел вказує на неоднозначність трактування поняття медіаосвіти, що опосередковано призводить до зменшення ефективності при її застосуванні.

Мета статті. Метою статті є виявлення особливостей застосування медіаосвіти в Україні для вирішення завдання з підвищення педагогічної освіченості батьків.

Виклад основного матеріалу. Медіаосвіту доцільно розглядати з двох точок зору:

– перша представляє її як форму підвищення рівня обізнаності суспільства;

– друга розглядає медіаосвіту як засіб вивчення медіа.

Наприклад, згідно «Міжнародної енциклопедії соціології та поведінкових наук», медіаосвіта – це вивчення медіа, яке відрізняється від навчання за допомогою медіа. Медіаосвіта пов'язано одночасно з пізнанням того, як створюються і поширюються медіатексти, так і з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації та оцінки їх змісту, тоді як вивчення медіа зазвичай зв'язується з практичною роботою зі створення медіатекстів. При цьому як медіаосвіта, так і вивчення медіа спрямовані на досягнення цілей медіаграмотності [6, с. 94].

До основних принципів медіаосвіти відносяться:

1) Особистісний підхід, тобто медіаосвіта базується на актуальних медіапотребах споживачів інформації з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіауподобань і рівня сформованості медіакультури особистості та її найближчого соціального оточення.

2) Перманентне оновлення змісту, оскільки він постійно оновлюється відповідно до розвитку технологій, змін у системі мас-медіа, стану медіакультури суспільства та окремих його верств. Використовуються актуальні інформаційні прецеденти, поточні новини, сучасні комплексні медіафеномени, популярні в молодіжному середовищі. При здійсненні медіаосвіти забезпечується баланс між актуальною сьогоденністю та історичними надбаннями.

3) Орієнтація на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, тобто вона спирається на передові досягнення в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, використовує їх для організації роботи медіапедагогів, формування спільних інформаційних ресурсів, полегшення комунікації та координації в середовищі взаємодії учасників медіаосвітнього руху. У процесі медіаосвіти враховуються тенденції розвитку новітніх медіа.

4) Пошанування національних традицій, оскільки медіаосвіта базується на культурних традиціях народу, враховує національну та етнолінгвістичну специфіку медіа-потреб її суб'єктів, забезпечуючи паритетність їхньої взаємодії і конструктивність діалогу.

5) Пріоритет морально-етичних цінностей – медіаосвіта спрямована на захист суспільної моралі і людської гідності, протистоїть жорстокості і різним формам насильства, сприяє утвердженню загальнолюдських цінностей, зокрема ціннісному ставленню особи до людей, суспільства, природи, мистецтва, праці та самої себе.

6) Громадянська спрямованість – медіаосвіта в міру набуття нею форми медіа-освітнього руху сприяє розвитку в країні громадянського суспільства. Вона спирається на потенціал громадських об'єднань і асоціацій, узгоджує свої зусилля з розвитком інших громадських рухів. При цьому медіаграмотність громадян перетворюється на важливий складник політичної культури суспільства.

7) Естетична наснаженість – принцип полягає у тому, що медіаосвіта широко використовує кращі досягнення різних форм сучасного мистецтва та естетичного виховання засобами образотворчого мистецтва, музики, художньої літератури, кіно, фольклорних практик, розвивається з урахуванням потенціалу існуючих у суспільстві загалом і на місцевому рівні інституцій та окремих проектів мистецького профілю.

8) Продуктивна мотивація – у межах медіаосвіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності того, хто

вчиться, створювати власну медіа-продукцію. Виробництво в медіа-світньому процесі медіапродукту з метою його подальшого використання в спільноті, на фестивалях, конкурсах тощо сприяє формуванню продуктивної мотивації учасників медіаосвітнього процесу.

Формами освіти за допомогою засобів масової інформації є:

– дошкільна – принципово інтегрована і спрямована на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини (включаючи різні форми інтелекту, зокрема емоційний, соціальний і практичний інтелект), забезпечує її захист від агресивного медіасередовища (у тому числі від інформаційного «сміття», невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів), уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіапродукцію;

– шкільна – охоплює інтегровану медіаосвіту (використання медіа-дидактики в межах існуючих предметів), спеціальні навчальні курси, факультативи, гурткову, студійну та інші форми позакласної роботи. Ця форма медіаосвіти спрямована переважно на формування критичного мислення, комунікаційної медіакомпетентності. Важливу роль мають відігравати шкільні бібліотеки як сучасні комп'ютеризовані центри, в яких концентрується інформаційно-пошукова діяльність учнів;

– позашкільна – спрямована на розвиток способів творчого самовираження особистості, має супроводжувати шкільну медіаосвіту, підсилювати її ефект. Базується переважно на діяльності громадських організацій, волонтерських і комерційних засадах, охоплює сімейну медіаосвіту, використовується в межах психотерапевтичної і психолого-консультаційної допомоги;

– освіта у вищій школі – передбачає підготовку як фахівців для мас-медіа, так і медіапедагогів та медіапсихологів. Крім того, медіаосвітні елементи мають увійти до навчальних програм циклу професійно-орієнтованої гуманітарної підготовки з інших спеціальностей у відповідних їм обсягах;

– медіаосвіта засобами медіа – провідна форма стихійної медіаосвіти дітей і дорослих, яка, однак, за відповідних зусиль може набувати ознак цілеспрямованості та конструктивності. Цілеспрямована медіаосвіта засобами медіа забезпечується навчальними, інформаційно-аналітичними, інформаційно-розважальними програмами та медіа-проектами, потребує значного підвищення якості освітньої медіапродукції, залучення до виробництва та експертизи якості медіапродукту фахових медіапедагогів і медіа психологів;

– батьківська медіаосвіта – забезпечує ефективність медіаосвіти сім'ї як провідного чинника і соціального середовища ранньої соціалізації дитини. Має стати частиною цілісної системи медіаосвіти, зокрема складником психологічного блоку підготовки фахівців у вищій школі, діяльності громадських шкіл свідомого батьківства, центрів по роботі із сім'ями тощо.

– медіаосвіта дорослих – форма безперервної освіти, заснована на використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і

новітніх медіа; забезпечує вирівнювання досвіду поколінь (зокрема старшого покоління, соціалізація якого відбувалася в умовах іншої системи масмедіа), постійний особистісний розвиток і підвищення кваліфікації.

Аналіз літературних джерел нормативно-правової документації дозволив виділити наступні пріоритетні напрями розвитку системи медіаосвіти в Україні:

- створення системи шкільної медіаосвіти, що передбачає розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для молодших класів загальноосвітніх шкіл, сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів, напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для підлітків, упровадження курсу медіакультури з урахуванням профільного навчання, активізація гурткової роботи, фото-, відео-, анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіа-освітнього спрямування;

- розроблення стандартів фахової підготовки медіапедагогів і медіапсихологів для системи освіти, спеціалізованих навчальних курсів для підготовки і перепідготовки фахівців медіаосвітнього профілю на базі вищої педагогічної і психологічної освіти;

- активізація співпраці вищих навчальних закладів, які готують фахівців для медіавиробництва і сфери мистецтва, з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України та Національною академією мистецтв України, з метою проведення міждисциплінарних досліджень з проблем медіаосвіти, налагодження обміну досвідом і кадрового забезпечення викладання спеціальних дисциплін для медіапедагогів;

- організація за участю громадських об'єднань і медіавиробників різних форм позашкільної освіти, включаючи форми для дітей дошкільного віку, батьківської педагогіки, творчих студій для дітей і молоді, дитячі та молодіжні фестивалі, конкурси, проекти місцевого і всеукраїнського рівня для сприяння розвитку медіа-культури і підтримки системи медіаосвіти;

- налагодження повноцінного суспільного діалогу з метою оптимізації медіаосвітньої діяльності самих медіа, підвищення психологічної та педагогічної компетентності працівників молодіжних редакцій різних медіа, поліпшення якості дитячих і молодіжних програм [1; 7, с. 385].

Аналіз практичного досвіду впровадження батьківської медіаосвіти у школах України вказує на розуміння її батьків як медіакультури або медіаграмотності, але аж ніяк не інструменту просвіти батьків. Прикладом є Всеукраїнський експеримент впровадження медіаосвіти в освітню систему «Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів», у якому взяло участь 87 загальноосвітніх навчальних закладів.

Нажаль, розробники звузили рамки експерименту до медіаграмотності, що суттєво знижує ефективність від його реалізації [8]. Однією з причин такого рішення можуть бути розбіжності у трактуванні цього поняття, про що говорилося раніше. Отже, визначення цього поняття та паралельна всебічна реалізація «Концепції про впровадження медіаосвіти в Україні» сприятиме підвищенню рівня батьківської просвіти, як одного з ключових аспектів розвитку «здорового та повноцінного» суспільства.

Висновки. Таким чином, медіаосвіта є достатньо ефективним шляхом підвищення рівня обізнаності всіх верств суспільства за багатьма напрямками просвітництва. Серед форм освіти засобами масової інформації одне з найважливіших місць займає батьківська просвіта, яка є підґрунтям для розвитку здорового та повноцінного суспільства. У роботі нами було виявлено особливості застосування медіаосвіти у державі та встановлено, що не зважаючи на прийняття «Концепцію медіаосвіти в Україні» досі існують розбіжності не тільки у трактуванні поняття, а й у застосуванні та шляхах її реалізації. На сучасному етапі пошук ефективних шляхів застосування медіаосвіти у педагогічній просвіті батьків є перспективним та прогресивним засобом взаємодії фахівців з батьківською спільнотою України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. [Електронний ресурс. – Режим доступу до порталу: <http://osvita.telekritika.ua/material/konceptsiya-vprovadzheniya-mediaosviti-v-ukrayini>.
2. Media Education. – Paris: UNESCO, 1984. – P. 8.
3. Российская педагогическая энциклопедия. В 2-х томах. Том II (М-Я) / гл. ред. В. В. Давыдов. – М.: Большая российская энциклопедия, 1999. – 560 с.
4. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ: Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
5. Feilitzen с. Media education. Children and media: UNESCO & NORDICOM, 1999, P. 24– 26.
6. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2001. – P. 94.
7. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навч.-метод. посібник / за ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця. – К.: Міленіум, 2010. – 440 с.
8. Бути чи не бути: медіаосвіта і медіаграмотність в Україні / К. Самойленко – Режим електронного доступу [http://www.ukrmol.in.ua/2015/06/blog-post_2.html].